

نظارت و بازرسی
در فرانسه

بازرسی و سلامت

۱۳۹۳ فروردین شماره ۵۹ سال هفتم

مرکز مطالعات و پژوهش‌های
سلامت اداری و مبارزه با فساد

آدرس: تهران خیابان طالقانی- تقاطع خیابان شهید سپهبد قرنی سازمان بازرسی کل کشور

طبقه ششم - مرکز مطالعات و پژوهش‌های سلامت اداری و مبارزه با فساد

تلفن: ۶۱۳۶۲۳۰۷

نشانی الکترونیک: bazrasi.research@136.ir
www.Bazresi.ir

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

گزارش پژوهشی

سال هفتم، شماره ۵۹، فروردین ۱۳۹۳

نظارت و بازرسی در فرانسه

تهیه و تدوین

محمدجواد حق شناس

مرکز مطالعات و پژوهشهای سلامت اداری و مبارزه با فساد

مطالب مندرج در این گزارش پژوهشی نشانگر دیدگاه نویسندگان آن بوده و لزوماً نمایانگر دیدگاه

سازمان بازرسی کل کشور نمی باشد.

کلیه حقوق مربوط به گزارش حاضر متعلق به سازمان بازرسی کل کشور بوده و هرگونه انتشار

مطالب آن بدون کسب اجازه از این سازمان، غیر مجاز می باشد.

فهرست مطالب

۷	..... مقدمه
۹	..... نظام سیاسی و حقوقی فرانسه
۱۴	..... بازیگران و نهادها
۱۵	..... الف) میانجی جمهوری
۱۷	..... ب) شورای دولتی
۲۵	..... ج) دیوان محاسبات
۲۹	..... د) دادگاه‌های اداری
۳۱	..... روش‌ها و سیاست‌ها
۳۷	..... فرجام سخن
۳۸	..... فهرست منابع

اشاره

یکی از پیش‌نیازهای مبارزه مؤثر با فساد، بررسی و مطالعه تجربه سایر کشورها در این زمینه است. فرانسه یکی از کشورهای پیشرو در امر نظارت و بازرسی است و در رتبه‌بندی مؤسسات و سازمان‌های بین‌المللی فعال در مبارزه با فساد، جایگاه نسبتاً مناسبی را به خود اختصاص داده است. دولت‌های مختلف این کشور در چند دهه اخیر سعی کرده‌اند با بهره‌گیری از ابزارهای مختلف سیاستی و نظارتی زمینه بروز فساد در این کشور را کاهش داده و سلامت اداری در فرانسه را تضمین نمایند.

مرکز مطالعات و پژوهش‌های سازمان بازرسی کل کشور با توجه به شرح وظایف خود در شناسایی سازوکارهای پیشگیری و مبارزه با فساد به بررسی و مطالعه تجربیات کشورهای مختلف در مبارزه با فساد می‌پردازد. از این رو، در گزارش حاضر نظام نظارت و بازرسی و سازوکارهای آن در کشور فرانسه شناسایی و معرفی شده است. با این امید که گزارش حاضر بتواند زمینه ارتقاء سلامت اداری در کشور را فراهم نماید.

مرکز مطالعات و پژوهش‌های سلامت اداری و مبارزه با فساد

مقدمه

در نظام سیاسی هر کشور، نظام دیوانی وظیفه اجرای سیاست‌ها را به عهده دارد و برای آنکه سیاست‌های هر نظام به اهداف موردنظر نائل شود، نظام مذکور باید از سلامت برخوردار باشد. به همین دلیل نظارت بر نظام اداری از اهمیت بالایی در سلامت اداری برخوردار است.

نظام اداری با توجه به خدماتی که به شهروندان ارائه می‌دهد و نیز دسترسی به منابع دولتی همواره در معرض انحراف و سوءاستفاده قرار داشته است و از این رو سازمانهای نظارتی جهت کنترل بر اعمال و عملکرد آن تأسیس شده است. این سازمان‌ها در کشورهای مختلف دارای کارکردها و ساختارهای متفاوتی هستند و از فرآیندها و شیوه‌های عمل مختلفی استفاده می‌کنند. کشورهای توسعه‌یافته تا حدود زیادی موفق شده‌اند با استفاده از روشهای علمی، رخنه‌های دیوانسالاری را بسته و آن را تا حد زیادی از سوءاستفاده‌های شخصی دور نگه دارند در حالی که فساد اداری در اغلب کشورهای در حال توسعه پدیده‌ای شایع و از موانع اصلی توسعه محسوب می‌شود. فرانسه یکی از کشورهای موفق در کنترل فساد در سطح جهان است. الگوی حکومتی این کشور امروزه در سطح جهان از سوی بسیاری از کشورها الگوبرداری شده است. در حال حاضر نظارت

۸ گزارش پژوهشی

قضایی در غرب مبتنی بر دو الگو است که یکی از آنها نظام رومی-ژرمنی یا الگوی فرانسوی است.

در فرانسه نظارت بر دیوانسالاری و رسیدگی به شکایات شهروندان هم از طریق نهادهای قضایی و هم از سوی نهاد آمبودزمان که در این کشور با عنوان میانجی شناخته می‌شود، صورت می‌گیرد. دولت فرانسه در راستای همکاری‌های بین‌المللی در مبارزه با فساد، به کنوانسیون‌های مربوط به پیشگیری و مبارزه با فساد نیز ملحق شده است. در این نوشتار پس از معرفی کوتاه نظام سیاسی و حقوقی، به معرفی نهادها و سیاست‌های فرانسه در نظارت و بازرسی پرداخته‌ایم.

نظام سیاسی و حقوقی فرانسه

نظام سیاسی فرانسه، جمهوری شبه‌ریاستی یا نیمه‌ریاستی است و اصل تفکیک نسبی قوا طبق قانون اساسی این کشور رعایت می‌شود. از زمان جمهوری پنجم در سال ۱۹۵۸ رئیس‌جمهور از اختیارات بسیار برخوردار و در رأس قوه مجریه قرار دارد.

نمایی از کاخ الیزه

قوه قانونگذاری این کشور نیز مرکب از دو مجلس ملی و سنا می‌باشد. سیستم قضایی مستقل از حکومت است و قضات دادگاه فرجام و رئیس کل دادگاه استیناف توسط نامزدهای شورای عالی قضایی تعیین و منصوب می‌شوند. امروزه همسو با دولت مرکزی، دولت‌های قدرتمند محلی توسعه یافته‌اند که نشان‌دهنده ترکیبی از قوا بین دولت محلی و مرکزی است که عنصر متمایز سازمان اداری فرانسه است.

طبق قانون اساسی فرانسه، سیاست‌های کلی کشور توسط دولتی تعیین و اجرا می‌شود که در مقابل پارلمان، مسئول است. طبق ماده ۲۱ قانون اساسی، نخست‌وزیر اداره دولت را بر عهده دارد و مسئولیت دفاع ملی و اجرای قوانین بر عهده اوست. (دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ۱۱۰:۱۳۸۸)

در فرانسه، قدرت اجرایی بین رئیس‌جمهور و نخست‌وزیر تقسیم شده است. رئیس‌جمهور در مقابل پارلمان هیچ مسئولیتی ندارد. برخی از اختیارات رئیس‌جمهور عبارتند از: انتخاب نخست‌وزیر و تأیید وزرا، انحلال مجلس ملی، قرار دادن طرح‌های قانونی به همه‌پرسی، انتخاب سه نفر از اعضای شورای قانون اساسی، ریاست هیأت وزیران و تعیین خط‌مشی سیاسی دولت. نخست‌وزیر که پس از رئیس‌جمهور شخص دوم دولت محسوب می‌شود دارای اختیاراتی است که برخی از آنها عبارتند از: هدایت اعمال حکومت، مسئول اجرای قوانین، مسئول دفاع ملی، امضاکننده بخشنامه‌های قانونی، دارای قدرت کنترل ادارات، دارای اختیار پیشنهاد لوایح قانونی به مجلسین و غیره.

قوه قانونگذاری فرانسه شامل دو مجلس ملی و سنا است. مجلس سنای این کشور دارای ۳۲۱ سناتور است و دوره سناتوری ۹ سال است که هر سه سال یک سوم سناتورها تجدید انتخاب می‌گردند. در غیاب رئیس‌جمهور، وظایف رئیس‌جمهوری به عهده رئیس مجلس سنا است.

نظارت و بازرسی در فرانسه ۱۱

پارلمان فرانسه که پیشینه تأسیس آن به انقلاب فرانسه در سال ۱۷۸۹ برمی‌گردد دارای ۵۷۷ عضو است که همگی با رأی مستقیم مردم انتخاب می‌شوند.

تصویری از پارلمان فرانسه

خدمات دولتی در فرانسه معمولاً به پرسنل شاغل در کل دولت، آموزش و پرورش، بیمارستان و پلیس تلقی می‌شود. همچنین به پرسنل با شان نظامی و قضایی نیز اطلاق می‌شود. با این حال، این گروه معمولاً به طور جداگانه به حساب می‌آیند زیرا قانون مختص به خود را دارند که از قانون خدمات عمومی متفاوت است. در این کشور سه بخش خدمات دولتی وجود دارد که هر کدام، قانون ملی خودش را دارد. (United Nations, ۲۰۰۶)

بر اساس قانون اساسی فرانسه، استقلال قوه قضائیه در این کشور به رسمیت شناخته شده و رئیس جمهور مسئول تضمین استقلال این قوه است.

یکی از ویژگی‌های برجسته نظام قضایی فرانسه وجود دادگاه‌های تخصصی برای انواع جرایم و تخلفات می‌باشد. به‌طور کلی انواع دادگاه‌ها در فرانسه در دو حوزه سازماندهی شده‌اند: سازمان محاکم قضایی و سازمان محاکم اداری. سازمان محاکم قضایی شامل ۵ دادگاه می‌باشد: دادگاه پلیس برای رسیدگی به جرایم کوچک همچون سرعت غیرمجاز، دادگاه جنحه برای رسیدگی به جرایم و تخلفات مدنی بزرگ مثل سرقت، دادگاه جنایی برای رسیدگی به جنایات بسیار بزرگ از قبیل قتل و تجاوز، دادگاه نوجوانان برای رسیدگی به جرایم و تخلفات نوجوانان کمتر از ۱۶ سال و سرانجام دادگاه جنایی نوجوانان جهت رسیدگی به جرایم نوجوانان بالاتر از ۱۶ سال. سازمان محاکم اداری نیز شامل دادگاه‌هایی همچون دادگاه بدوی درجه ۱ و ۲، دادگاه تجاری، دادگاه تجارت دریایی، دادگاه کار، دادگاه امور کشاورزی، دادگاه امور تامین اجتماعی و دادگاه عدم اهلیت می‌باشد. (دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، پیشین، ۱۳۲-۱۳۰)

نظام حقوقی فرانسه مبتنی بر تاریخ سیاسی این کشور است. نظام حقوقی این کشور که به نظام سیویل‌لا^۱ معروف است امروزه در

---

^۱ Droit Civil

نظارت و بازرسی در فرانسه ۱۳

حدود ۹۰ کشور جهان الگوی غالب است. در این نظام بر خلاف نظام کامن‌لا که قضات به نوعی در کنار پارلمان شان قانونگذاری هم دارند، اختیارات قضات محدود است.

دلایل این اصل به تاریخ فرانسه برمی‌گردد. در زمان انقلاب کبیر فرانسه عدم همکاری پارلمان فرانسه با انقلابیون آنها را در معرض اتهام قانون‌گذاران انقلاب قرار داد. یکی از اولین اهداف انقلاب کاستن از قدرت آنها بود. اعضای پارلمان‌های قبل از انقلاب اغلب از اشراف بودند و مقام قضاوت در بیشتر موارد موروثی بود. به همین خاطر کسانی که در پارلمان‌ها حضور داشتند دارای اندیشه‌های تند محافظه-کارانه بودند و حتی جلو اصلاحات را نیز می‌گرفتند. از سوی دیگر در فرانسه اعتقاد بر این بود که قضاوت اداری خود نوعی اداره کردن است و به همین خاطر سپردن این وظیفه به قوه قضائیه آن را در وظایف قوه مجریه سهیم می‌کند به همین علت بود که پس از انقلاب تلاش شد قضات از دخالت در امور سایر قوا و به خصوص مجریه منع شوند.

تصویری از دستگاه قضایی فرانسه

سیستم رسیدگی به تخلفات اداری در فرانسه توسط بسیاری از کشورها از جمله ایتالیا، یونان، بلژیک، اسپانیا، ترکیه، پرتغال، مصر و لبنان الگوبرداری شده است.

نهادهای نظارتی

در ساختار نظارتی کشور فرانسه، سازمان‌های نظارتی در سطح قوای سه‌گانه حضور دارند. نظارت اداری و فنی به وسیله قوه مجریه بر نظام اداری اعمال می‌شود. دیوان محاسبات در چارچوب قوه مجریه انجام وظیفه نموده و گزارش آن به طور سالانه منتشر می‌شود. مردم از این طریق در جریان مسائل و مشکلات مربوط به بودجه و مدیریت خدمات دولتی قرار می‌گیرند.

الف) میانجی یا واسطه جمهوری فرانسه

فرانسه آمبودزمان پارلمانی مانند انگلستان ندارد اما نهادی به نام میانجی جمهوری فرانسه^۱ دارد که دارای اختیارات گسترده‌ای است. این نهاد با قانونی که در سال ۱۹۷۳ به تصویب رسید تأسیس شد. رئیس آمبودزمان این کشور توسط شورای وزیران برای یک دوره شش‌ساله تعیین می‌شود که قابلیت انتصاب مجدد ندارد. آمبودزمان از نظر اداری و مالی مستقل از قوه مجریه است. میانجی در مقابل رئیس-جمهور و پارلمان ملزم به پاسخگویی است و گزارش‌های سالانه خود را به هر دو ارائه می‌کند. (رضایی‌زاده و عابدی، ۱۳۸۹: ۱۶۱) تمامی رؤسای آمبودزمان فرانسه در گذشته از مقامات بلندپایه یا اعضای دولت بوده‌اند. عزل رئیس آمبودزمان توسط هیأتی سه نفره متشکل از نایب رئیس شورای دولتی، رئیس دیوان عالی و بالاترین مقام دفتر حسابرسی دولتی انجام می‌شود. (موسوی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۲۸)

میانجی، نهادی مستقل است که با استفاده از سازوکار عدم تعهد به پاسخگویی به دولت، به شهروندان جهت بهبود روابط خود با دولت و خدمات عمومی کمک می‌کند. هدف این نهاد حل و فصل دوستانه اختلاف میان شهروندان و دولت تعریف شده است که پیچیدگی قوانین و دولت برای آنها مشکل ایجاد می‌کند. با این حال شهروندان به‌طور مستقیم نمی‌توانند شکایت خود را در آن مطرح کنند. طبق قانون،

---

^۱ - The Mediator of the French Republic

شهروندان فرانسوی شکایت خود را به نمایندگان مجلس ارایه می‌دهند و آنها در صورتی که شکایت را در حدود اختیارات میانجی تشخیص دهند به آن ارجاع می‌کنند. (رضایی‌زاده و عابدی، ۱۳۸۹: ۱۶۲) میانجی، به منظور انجام موفق وظایف خود، شبکه‌ای از نمایندگی‌ها در سراسر فرانسه دارد.

سه وظیفه اصلی میانجی جمهوری فرانسه شامل این موارد است:

- بهبود روابط میان شهروندان و دولت از طریق میانجی با کمک به اشخاص حقیقی یا حقوقی در برخورد با یک تصمیم، یا رفتار دولت و یا یک مجموعه دارای مأموریت خدمات عمومی و حل و فصل دوستانه و عادلانه پرونده‌های بین دو طرف. در نتیجه این مؤسسه در نظر دارد به عنوان پلی برای برقراری دوباره اعتماد بین موکلان و دولت عمل کند.
- پیشنهاد اصلاح کلی متون قانونی به دولت که این کار باعث می‌شود میانجی جمهوری فرانسه اغلب با تکیه بر صدای آسیب پذیرترین قشر، در مناظرات بزرگ درگیر شود.
- اقدام در سطح بین المللی، ترویج حقوق بشر، دموکراسی و حکمرانی خوب از طریق حفظ روابط نزدیک با هم‌تایان خارجی خود به ویژه با میانجی‌های کشورهای فرانسوی زبان و اروپایی، میانجی جمهوری فرانسه در زمینه طرفداری از حقوق بشر در فعالیت‌های کمیسیون ملی مشورتی حقوق

نظارت و بازرسی در فرانسه ۱۷

بشر و ارگان‌های تخصصی شورای اروپا و سازمان ملل متحد شرکت می‌کند.

مواردی که میانجی دخالت نمی‌کند شامل این اختلافات است:

- اختلافات خصوصی یا اختلاف بین یک کارمند دولتی و دولتی که برای آن کار می‌کند؛
- دادرسی انجام شده در یک دادگاه - که آن را از تلاش برای میانجیگری در همان زمان، مادامی که قضاوت دادگاه ارایه نشده است باز نمی‌دارد.
- دادرسی انجام شده در یک دادگاه در مورد اختلاف با دولت - های خارجی - که دادگاه پرونده را به میانجی کشور مورد نظر می‌فرستد.

ب) شورای دولتی^۱

کنترل قضایی بر اعمال اداری در فرانسه به عهده دادگاه‌های اداری و شورای دولتی است. شورای دولتی عالی‌ترین مرجع رسیدگی به اختلافات اداری در فرانسه می‌باشد. به موجب قانون ۳۱ ژوئیه ۱۹۴۵ و تصویب‌نامه‌های ۱۹۶۳ ریاست شورای دولتی به عهده نخست وزیر است و در غیاب وی وزیر دادگستری عهده‌دار آن می‌باشد. همچنین شورا دارای یک نایب رئیس و پنج رئیس شعبه و

---

^۱- conseil d'etat

چند مستشار و تعداد کافی ممیز می‌باشد. شورا تصمیمات خود را در شعب و یا در کمیسیون متشکل از دو یا چند شعبه و بالاخره در هیأت عمومی که مرکب از کلیه شعب است اتخاذ می‌کند.

تصویری از ساختمان شورای دولتی فرانسه

صلاحیت قضایی شورای دولتی مهمترین وظیفه شورا است. دعاوی مطروحه در شورای دولتی دو دسته‌اند که عبارتند از دعاوی تخطی از حدود اختیار و دعاوی استیفای حق. به موجب ماده ۳۲ فرمان ۳۱ ژوئیه ۱۹۴۵ شورای دولتی به دعاوی مربوط به تخطی از حدود اختیار که علیه اعمال مختلف اداری اقامه می‌شود رسیدگی می‌کند.

تصمیمی که شورا در رسیدگی به دعاوی علیه مقررات اداری اتخاذ می‌کند جنبه عمومی دارد. دسته دیگری از دعاوی مطروحه در شورا دعاوی استیفای حق یا مسئولیت مدنی دولت است. دعاوی مسئولیت مدنی کاملاً قضایی هستند. در اینگونه دعاوی وجود وکیل لازم است. در دعاوی مسئولیت مدنی شورا در برخی مواقع به صورت دادگاه بدوی عمل می‌کند یعنی دادخواه درخواست خود را از ابتدا در شورای دولتی مطرح می‌کند و در برخی مواقع دیگر شورا به عنوان دادگاه

نظارت و بازرسی در فرانسه ۱۹

تجدید نظر عمل نموده و آراء دادگاه‌های اداری را که در زمینه مسئولیت مدنی دولت صادر شده مورد تجدیدنظر قرار می‌دهد. (کهر، ۱۳۷۸: ۴۳-۳۶)

در فرانسه قبل از انقلاب و به خصوص دوران لویی ۱۵ و ۱۶ دادگاه‌های دوازده‌گانه، که پارلمان نامیده می‌شدند، قدرت بسیاری داشتند. آنها نه تنها در امور اجرایی دخالت می‌کردند بلکه گاه جلوی اصلاحات دربار را نیز می‌گرفتند. قبل از انقلاب، شورایی تحت عنوان «شورای پادشاهی» وجود داشت. این شورا در مسائل اداری و حکومتی طرف مشاوره شاه قرار می‌گرفت. علاوه بر این شورا به شکایات علیه تصمیمات خود شورا رسیدگی می‌کند. ریشلیو، صدر اعظم فرانسه، همچنین فردی را از طرف شورا به اطراف و اکناف می‌فرستاد تا به دعاوی در خصوص امور مالیاتی و امور عمومی رسیدگی کنند. تجدید نظر از این آرا نیز در شورای پادشاهی صورت می‌پذیرفت.

پارلمان‌های فرانسه که اقتدارگرا بودند تمامی تصمیمات رقبای حکومتی خود را ابطال می‌کردند. در ۱۶۴۱ دستور موسوم به «سنت جرمن» پارلمان‌ها را از دخالت در پرونده‌های مربوط به دولت و اداره منع کرد. با وجود این دستور کشمکش اداره با قضات تا دوران انقلاب همچنان ادامه داشت. به همین خاطر اول قدم انقلابین شکستن هیبت پارلمان‌ها بود. این کار، نخست توسط قانون ۲۴-۱۶ آگوست ۱۷۹۰

انجام پذیرفت. منشأ الهام این قانون نظریه تفکیک قوای منتسکیو و همچنین دستور پیش گفته سنت جرمن بود. در تفسیر فرانسوی تفکیک قوا اگر قضاات بتوانند اعمال اداری را مورد مذاقه قرار دهند، مثل آن است که اداره تصمیمات دادگاه را مورد بررسی قرار دهد که در این صورت تفکیک قوا از بین خواهد رفت. ماده ۱۳ قانون فوق بر همین اساس اعلام داشت:

«اعمال قضایی مجزا بوده و همیشه از اعمال اداری جدا خواهد بود. دخالت قاضی دادگاه عمومی در امور اداره به هر ترتیبی که باشد جرم می باشد. قضاات نمی توانند به هیچ وجه از مأموران اداری به خاطر عملکرد اداری شان بازخواست نمایند».

بدین ترتیب با تعطیلی شورای پادشاهی و گرفتن حق دخالت از قضاات عملاً اداره در پهنه فراخی از عدم کنترل آزاد نهاده شده بود. این پهنه فراخ را ناپلئون از بین برد. وی در قانون اساسی سال هشتم (۱۷۹۹) شورایی تحت عنوان «شورای دولتی» را پدید آورد که باید تحت نظارت سه کنسول ولی به طور مستقل به کار می پرداخت. شورا کار خود را در روز کریسمس ۱۷۹۹ شروع کرد و ریاست آن را کنسول اول بر عهده داشت.

این شورا ۵ بخش داخلی داشت. وظیفه این شورا عبارت بود از تهیه لوایح قانونی و مقررات اداری و حل معضلاتی که ممکن بود در امور اجرایی پیش بیاید.

نظارت و بازرسی در فرانسه ۲۱

با بستن راه شکایت از اداره در دادگاه عمومی توسط قانون ۱۷۹۰ باید راه‌حلهایی اندیشیده می‌شد تا رژیم جدید به رژیم استبدادی دچار نشود. راهی که اندیشیده شد این بود که فرد زیان‌دیده باید اول از مقام اداری نزد خود اداره شکایت می‌کرد و اگر نتیجه‌ای حاصل نمی‌شد مسأله در شورای دولتی مطرح می‌شد. شورا نمی‌توانست به مانند یک دادگاه دعوا را استماع کند بلکه نهایتاً تنها می‌توانست در خصوص موضوع ارجاعی به رئیس دولت به عنوان بالاترین مقام اداری اطلاعات مشاوره‌ای بدهد و اغلب این مشاوره‌ها مورد تبعیت قرار می‌گرفت.

قانون ۲۴ مه ۱۸۷۲ به شورای دولتی اجازه رسیدگی به دعوا و صدور حکم لازم الاجرا داد. بدین ترتیب در طول جمهوری سوم (۱۹۴۰-۱۸۷۰) و پس از آن بود که شورا می‌توانست به جای مشاوره به رئیس دولت به نام «مردم فرانسه» (همانند سایر دادگاه‌ها) حکم بدهد. در تئوری فرانسوی، این نوعی گذار از «عدالت خود اجرا» به «عدالت تفویضی» محسوب می‌شود. ولی مفهوم قاضی-وزیر هنوز پابرجا بود و تنها پس از شکایت نزد خود اداره بود که امکان راه یافتن به شورای دولتی فراهم می‌شد. این روند نیز در سال ۱۸۹۹ اصلاح شد. در دعوی (CADOT) که در ۱۳ دسامبر ۱۸۸۹ صورت گرفت رویه به نفع شورا تغییر کرد و از آن پس شهروند می‌توانست در برابر اداره مستقیماً به شورای دولتی شکایت کند. بدین ترتیب اداره از رسیدگی منع شد و شورای دولتی به یک دادگاه عام اداری تبدیل شد.

در سال ۱۸۰۶ در درون شورا کمیسیونی تحت عنوان «کمیسیون دعاوی» پدید آمد و بدین ترتیب تقسیمی بین کارهای مشورتی شورا در قبال اداره و کارهای قضایی آن پدیدار شد. این کمیسیون در سال ۱۸۴۹ و با به وجود آمدن بخش دعاوی به جای کمیسیون دعاوی این بخش استقلال بیشتری را در مقایسه با سایر بخش ها از آن خود کرد و می توانست مستقیماً آرای خود را به نام شورا امضا کند.

با ورود به قرن بیستم و با پایان عصر اقتصاد آزاد و به وجود آمدن دولت رفاه، تعداد دعاوی ثبت شده در شورا رو به افزایش نهاد. در سال ۱۷۹۹ شوراهای ایالتی توسط ناپلئون تأسیس شدند. در سال ۱۹۲۶ هشتاد و شش شورای ایالتی به بیست و شش شورای منطقه ای که هر کدام صلاحیت رسیدگی به دعاوی چند منطقه را در دست داشتند تبدیل شدند. در طول سال های ۱۹۳۴ تا ۱۹۳۸ تعدادی از صلاحیت‌هایی که قبلاً انحصاری شورای دولتی بود به این شوراها واگذار شد.

پس از جنگ دوم جهانی با اتخاذ سیاست تصفیه سازمان‌های اداری از عناصری که در دوران اشغال با دولت نازی همکاری کرده بودند، تعداد دعاوی ثبت شده در شورای دولتی بسیار بالا رفت. همچنین بازسازی خرابی‌های مادی و معنوی جنگ لزوم دخالت دولت را مطرح کرده بود. درست یک سال پس از جنگ تعداد دعاوی ثبت شده ۶۰۰۰ مورد بود و بخش دعاوی شورا با تمامی تلاش خود توانست فقط به

نظارت و بازرسی در فرانسه ۲۳

۴۵۰۰ مورد دعوا رسیدگی کند. تا سال ۱۹۵۳ ۲۶۰۰۰ رأی تصمیم‌گیری نشده وجود داشت. برای جبران این تأخیر ساختار سازمانی شورا نیازمند یک بازبینی اساسی بود. بدین ترتیب در اولین وهله از صلاحیت های شورا کاسته شد و مثلاً از آن پس رسیدگی بدوی فقط در شوراها ایالتی ممکن بود. اسم این شوراها که تعدادشان به ۲۶ مورد می رسید به دادگاه های اداری تغییر یافت.

اصلاحات ۱۹۵۳ برخی از زمینه ها را در صلاحیت خاص شورای دولتی به عنوان اولین و آخرین نهاد رسیدگی کننده باقی گذاشت. در بقیه زمینه‌ها به عنوان مرجع تجدیدنظر و نقض یا ابرام آرای دادگاه-های اداری خاص به کار خود ادامه داد. هر چند این اصلاحات در سبک کردن بار کاری شورا مؤثر بود ولی با گسترش یافتن حوزه دخالت دولت و نیز نهادینه شدن حقوق شهروندی باز بار شورا بیشتر شد و در ۳۱ دسامبر ۱۹۸۷ سلسله جدیدی از دادگاه ها را تحت عنوان دادگاه‌های تجدید نظر اداری پدید آورد. بدین ترتیب ۵ دادگاه اداری تجدید نظر مستقر شدند.

کسی که از یک تصمیم و یا عمل اداره متضرر شده است، می تواند در مقابل آن شکایت طرح کند. این شکایت باید نزد دادگاه بدوی ثبت شود. دادگاه بدوی بر خلاف انگلستان موظف است که به دعوا رسیدگی کند. بدین معنا که نمی‌تواند پس از ثبت دعوا با این استدلال که

دلایل اولیه شهروند کافی نیست تا مورد رسیدگی قرار بگیرد از رسیدگی سرباز زند.

این شورا در خصوص تمامی اعمال اداره صلاحیت رسیدگی دارد جز در چند مورد که از این موارد تحت عنوان «اعمال حکومتی» یاد می‌شود. اعمال حکومتی از نظر شورای دولتی عبارتند از:

- روابط بین قوه مجریه و قوه قضائیه
  - اموری که مستقیماً به روابط بین‌المللی فرانسه مربوط می‌شود.
- در موارد اختلاف صلاحیتی بین دادگاه‌های عمومی و اداری، دادگاه مشترکی تحت عنوان «دادگاه حل اختلاف» تشکیل می‌شود مرکب از اعضای مساوی دیوانعالی کشور (ه‌نفر) و شورای دولتی (ه‌نفر) به ریاست وزیر دادگستری به عنوان مه‌ردار دولت.
- در فرانسه در هر دستگاهی هیأت‌های بازرسی مستقر است که وظیفه آنها معمولاً کمک کردن و آگاه ساختن وزیران است و بدین عنوان، جزء تشکیلات دفتر وزرا می‌باشد. وظیفه هیأت‌های بازرسی معمولاً انجام وظایف بازرسی است ولی ممکن است ارزشیابی کارمندان عالی‌رتبه وزارتخانه و یا برگزیدن داوطلبان برای احراز مشاغل بسیار مهم، در اختیار آنها گذاشته شود و گاهی نیز این هیأت‌ها ممکن است عهده‌دار مشاغل مدیریتی شوند.
- اشتغال به مشاغل مدیریتی، به بازرسان این امکان را می‌دهد که از نزدیک با واقعیات و مقتضیات زندگی اداری آشنایی پیدا کرده و

نظارت و بازرسی در فرانسه ۲۵

تجارب سودمندی به دست آورند. اشتغال بازرسان به مشاغل مدیریت ممکن است موقت و یا کم و بیش طولانی باشد. در فرانسه برای اینکه بازرسان، در برابر دستگاههایی که باید بازرسی آنها را به عهده بگیرند، از استقلال واقعی برخوردار باشند دو راه اندیشیده شده است: در بعضی دستگاهها مانند وزارت آموزش ملی، مشاغل بازرسی، جزء بالاترین مشاغل اداری در وزارتخانه است و در بعضی دیگر، بازرسان از میان فارغ التحصیلان قدیمی مدرسه ملی مدیریت از طریق مسابقه و امتحان انتخاب می‌شوند و تمام عمر خود را به بازرسی وقف می‌کنند.

به طور کلی هیأت‌های بازرسی، از نظر استخدامی و سلسله مراتب اداری در سطح بالا قرار دارند. هیأت‌های بازرسی در وزارتخانه‌ها و مؤسسات، معمولاً هرکدام تحت ریاست یک نفر رئیس انجام وظیفه می‌کنند و مکلفاند نتیجه گزارش‌های خود را به وزیر مربوط تقدیم نمایند.

ج) دیوان محاسبات

دیوان محاسبات فرانسه به عنوان یک سازمان قضایی مستقل از مجلس و قوه مجریه پیش بینی شده است. نقش اصلی آن ممیزی حساب‌ها و عملیات مالی انجام شده توسط حسابداران است ولی برای تقویت کارایی برخی صلاحیت‌های اداری به آن واگذار شده است. دیوان یک دادگاه اداری به شمار می‌رود ولی از نقطه نظر تشکیلاتی و وظایف و ساختار تصمیم‌گیری به دادگاه قضایی شباهت دارد و تقریباً

شبیبه به دیوان عالی کشور است. رئیس دیوان محاسبات، رؤسای شعب و مستشاران ارشد و دادستان به موجب تصویب‌نامه هیأت وزیران منصوب می‌شوند و سایر قضات به حکم رئیس جمهور. اعضای دیوان محاسبات دارای منصب قضا می‌باشند و غیر قابل انفصال، انتقال و مجازات شدن هستند مگر به طریقی خاص که قانونگذار مشخص نموده است.

برخی از وظایف اصلی دیوان محاسبات فرانسه عبارتند از:

۱- کمک به پارلمان و دولت در جهت کنترل اجرای بودجه

مطابق بند ۲ اصل ۴۷ قانون اساسی وظیفه کمک به پارلمان و دولت در نظارت بر اجرای قوانین بودجه به دیوان محاسبات محول شده و مطابق اصل ۲۴ پارلمان مأمور ارزیابی سیاست عمومی است. لذا در جهت همکاری با پارلمان و جهت اجرای این مأموریت، دیوان هر سال گزارشی را به پارلمان ارائه می‌دهد که این گزارش درباره ارزیابی اقتصاد ملی و جهت‌دهی به مالیه عمومی است. این مدارک به مانند گزارشات مقدماتی برای اعضای پارلمان در هنگام بحث‌های بودجه‌ای و مالی و جهت‌گیری‌های بودجه‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرند. دیوان محاسبات فرانسه مکلف است گزارش سالیانه‌ای خطاب به ریاست جمهوری تهیه کند و به پارلمان نیز ارائه نماید. این گزارش باید متضمن پاسخ‌های وزیران، نمایندگان حکومت‌های محلی، مؤسسات، شرکت‌ها، گروه‌ها و دستگاه‌های ذینفع باشد.

۲- کنترل اجرای قانون بودجه

دیوان هر سال یک گزارش مربوط به اجرای بودجه سال قبل به همراه لایحه قانون تفریغ بودجه به پارلمان ارسال می‌کند. در این گزارش به دقت موارد قصور دولت از اجرای بودجه یا عدم صداقت دولت در اجرای قوانین بودجه‌ای یا غیرقابل اعتماد بودن اجرای بودجه با ارایه مستندات لازم ارایه می‌شود.

دیوان همچنین باید هر سال یک گزارش در مورد وضعیت مالی عمومی به پارلمان بدهد، این گزارش که کمک زیادی به جهت‌گیری بحث‌های بودجه می‌کند که هر سال قبل از تابستان در پارلمان برگزاری می‌شود.

۳- ایفای نقش دادگاه مالی

دیوان محاسبات حساب‌های حسابداران عمومی را مورد قضاوت قرار می‌دهد.

همچنین مرجع تجدید نظر آراء صادره از اتاق‌های محاسبات محلی و منطقه‌ای می‌باشد. دیوان در مورد حساب‌های داده شده از طرف کسانی که توسط دیوان به عنوان اشخاصی اعلام گردیده اند که فاقد سمت حسابدار دولتی بوده و در وجوه عمومی دخل و تصرف نموده‌اند نیز قضاوت می‌نماید. دیوان می‌تواند از ادارات و دستگاه‌های تحت

نظارت خود کلیه مدارک مربوط به مدیریت مالی آنها را از هر قبیل که باشند خواستار شود.

۴- ارزیابی سیاست‌های عمومی

در اصلاحیه قانون اساسی در اسل ۲۰۰۸ مأموریت جدید ارزیابی سیاست‌های عمومی برای دیوان به رسمیت شناخته شد. در واقع دیوان چون چشم پارلمان نظارت همه جانبه‌ای در مورد چگونگی اجرای سیاست‌های عمومی مورد تصویب مقننه در مجریه می‌باشد و نهایتاً در گزارش‌های سالانه یا مقطعی سیاست‌های عمومی را مورد ارزیابی قرار می‌دهد.

۵- تأیید حساب‌های دولت

دیوان باید حساب‌های دولتی را تصدیق نماید و این کار با ضمیمه به قانون تفریغ بودجه هر سال صورت می‌گیرد. نخستین اعمال این مأموریت در قانون بودجه سال ۲۰۰۶ صورت گرفت و این مأموریت جدید، دیوان را در بطن اصلاح مالیه دولت قرار داده است.

۶- آگاهی دادن به شهروندان

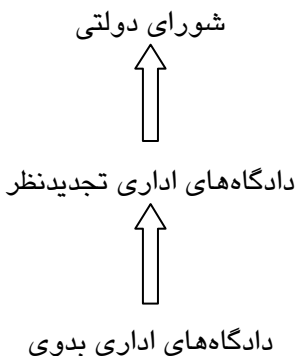
گزارش‌های سالانه‌ای که دیوان به مجلس یا دولت می‌دهد در نشریات دیوان منتشر و در دسترس عموم قرار می‌گیرند و این خود عامل مهمی در جهت آگاهی به شهروندان در نحوه کنترل حساب‌های عمومی است. احزاب، تشکله‌ها، سندیکاها و نهایتاً تک تک در جریان

نظارت و بازرسی در فرانسه ۲۹

شفاف مالی دولت قرار می‌گیرند و در صورت انحراف دولت می‌تواند به موقع دست به اقدام بزند. (حاجی‌پور، ۱۳۹۰)

د) دادگاه‌های اداری

دعاوی اداری بر خلاف انگلستان و آمریکا که در دادگاه‌های قوه قضائیه رسیدگی می‌شود در فرانسه توسط دادگاهی اداری و در بطن خود اداره حل و فصل می‌شود. هم اکنون یک سلسله دادگاه‌های سه مرحله‌ای در این خصوص وجود دارد. این دادگاه‌ها عبارتند از:

علاوه بر این دادگاه‌های عام، یک سری دادگاه‌های اختصاصی نیز در حیطه برخی از مسائل اداری وجود دارند. (آقایی، ۱۳۸۶: ۱۵۱)

بر پایه ملاک‌های کامن‌لای، فرانسه فاقد نظام نظارت قضایی است. زیرا در حالی که انگلستان و سایر کشورهای کامن‌لا دادگاه‌های عادی بر اداره نظارت می‌کنند در فرانسه دادگاه‌های عادی از این کار به شدت منع شده‌اند. البته این به معنای عدم وجود نظارت

بر اداره نیست. بلکه در این کشور نظارت بر اداره توسط خود اداره و در بطن قوه مجریه اعمال می‌شود.

تفسیر فرانسوی اصل تفکیک قوا، مبتنی بر این فرض است که معنای این اصل عدم دخالت قوه قضائیه در امور قوه مجریه است. از این منظر شیوه‌ای که در کشورهای کامن‌لا به کار می‌رود، با اصل تفکیک قوا در تعارض بوده و منتج به تداخل قوا خواهد شد. به نظر می‌رسد چگونگی انتخاب این مدل از سوی فرانسه را باید در تاریخ سیاسی این کشور جستجو کرد. نطفه اصلی اتخاذ چنین روندی را باید در سال‌های پیش از انقلاب فرانسه جست. در این زمان در پارلمان‌های فرانسه قضاتی مشغول به کار بودند که منصب خود را یا به ارث برده و یا خریداری کرده بودند. در واقع اکثریت قریب به اتفاق پارلمان‌ها، از عده‌ای اشراف و فئودال تشکیل می‌شدند. نفع اشراف در حفظ وضع موجود، پارلمان‌ها را به این جهت سوق می‌داد که در برابر هرگونه اصلاحی مقاومت کنند. شکست این مقاومت نامطلوب یکی از نخستین اهدافی بود که انقلابیون فرانسه در سر داشتند. دخالت‌های ناگوار پارلمان‌ها در امور اجرایی و مسدود کردن روزنه‌های اصلاحات دربار سبب ایجاد چنین بدبینی در انقلابیون شد.

نظارت و بازرسی در فرانسه ۳۱

در این مدل دادگاه‌های رسیدگی‌کننده به دعاوی اداری خود یک بوروکرات هستند، برخلاف دادگاه‌های کامن‌لا که از قضات حرفه‌ای تشکیل می‌شدند.

روش‌ها و سیاست‌ها

یکی از سیاست‌های نظارتی در فرانسه، الحاق این کشور به کنوانسیون‌های بین‌المللی در جهت افزایش همکاری بین‌المللی در برخورد با موارد فساد و تخلف مالی است. به این منظور فرانسه به قراردادهای و کنوانسیون‌های بین‌المللی و منطقه‌ای زیادی در زمینه پیشگیری و مبارزه با فساد ملحق شده است که از جمله آنها می‌توان به کنوانسیون حقوق مدنی شورای اروپا در خصوص فساد، کنوانسیون حقوق کیفری اروپا درباره فساد، کنوانسیون سازمان همکاری اقتصادی و توسعه راجع به مبارزه با ارتشاء مقامات دولتی خارجی، کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان ملل متحد و کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه جرایم سازمان‌یافته فراملی اشاره کرد. (۳۳۱-۳۲۴:۲۰۰۹، global corruption report)

علاوه بر این، دولتمردان فرانسه در جهت اعمال نظارت بهتر بر دستگاه دیوانی کشور به تصویب قوانین مختلف مبادرت نموده‌اند. رهبران سیاسی فرانسه به جهت جلوگیری از تضعیف مقامات اجرایی سعی داشتند اختلافات اداری را از محاکم قضایی انتزاع نموده و آن را به محاکم خاص واگذار نمایند. لذا به موجب قانون

۱۷۹۰ دخالت قضات در امور مربوط به امور اجرایی و اداری و دعاوی علیه دولت ممنوع شد و این امر اصل تفکیک مراجع اداری و مراجع قضایی را مورد تصریح قرار داد.

در فرانسه برای جبران خسارت و ضرر مادی وارده بر ارباب رجوع از سوی دولت، قانونی تحت عنوان مسئولیت مدنی دولت، دستگاه‌های اداری را متعهد به پرداخت خسارت به دولت می‌کند. در ایران نیز ماده ۱۱ قانون مسئولیت مدنی به این موضوع تصریح کرده است اما تاکنون راهکار مشخصی برای اجرای آن در نظر گرفته نشده است.

در این کشور شورای دولتی علاوه بر صلاحیت قضایی دارای صلاحیت مشورتی نیز هست. این شورا با بهره‌گیری از این صلاحیت سعی دارد در مرحله تصویب مصوبات و آیین‌نامه‌های اداری به گونه‌ای عمل کند که حقوق ارباب رجوع و شهروندان به طور کامل رعایت شود.

کنترل قضائی عمل اداری در فرانسه دو جزء دارد:

۱- قانونی بودن بیرونی: تأکید بر اینکه مقام اداری برای تصمیم‌گیری در وهله نخست باید دارای اختیار و اجازه قانونی باشد.

۲- قانونی بودن درونی: کنترل و نظارت تصمیم اتخاذ شده تا اطمینان حاصل شود که تصمیم‌گیرنده از اختیارات واگذار

نظارت و بازرسی در فرانسه ۳۳

شده فزاینده است. قانونی بودن بیرونی نه تنها داشتن اختیار برای تصمیم‌گیری را در برمی‌گیرد بلکه شامل تشریفات نیز می‌گردد که چگونگی و فرایند تصمیم‌گیری معتبر را معین می‌کنند.

اما حتی وقتی که یک تصمیم در این مفهوم شکلی معتبر به نظر می‌رسد تصمیم مزبور ممکن است به این دلیل معیوب باشد که محتوای آن اختیارات تصمیم‌گیرنده را گسترش داده و از آن تجاوز کرده است. مثلاً به این دلیل که مجازات اعمال شده متناسب با خطای ارتکاب شده نبوده است.

قانونی بودن بیرونی و قانونی بودن درونی خود به اجزایی تقسیم می‌شوند:

الف- قانونی بودن بیرونی

۱- عدم صلاحیت: عمل مقام قانونی باید دارای مبنای قانونی باشد.

۲- نقص شکلی: تصمیمات اداری فقط در صورتی معتبر هستند که با رعایت صحیح آیین‌ها و تشریفات قانونی اتخاذ شده باشند.

۱-۲ تکلیف به استماع: اداره باید به شخص ذینفع متأثر از یک تصمیم، اخطار قبلی بدهد و این فرصت را در اختیار وی بگذارد که از خود دفاع کند.

- ۲-۲ تکلیف به رایه دلایل: دلایل تصمیمات اداری باید رایه شوند.
- ۳-۲ تکلیف به رایه توضیح: اداره مکلف است محدودیت‌های زمانی مربوط به مهلت‌هایی که یک شخص می‌تواند نسبت به تصمیم متخذه تجدیدنظرخواهی کند یا درخواست نظارت قضایی به دادگاه تسلیم کند را برای شخص ذینفع توضیح دهند.
- ب- قانونی بودن درونی
- ۱- منحرف کردن اختیار: به تصمیمات غیرقانونی حساب‌شده‌ای اختصاص دارد که با هدف تأمین مقاصد تصمیم‌گیرنده دنبال می‌شوند.
- ۲- نقض قانون: بی‌اعتبار بودن یک تصمیم معمولاً ناشی از برخی اشتباهات غیرعمدی در اعمال قانون است.
- ۱-۲ تفسیر اشتباه: در هر نظام حقوقی، مقام عمومی باید اختیاراتش را به درستی تفسیر کند و اشتباه نسبت به قانون منجر به ابطال تصمیم خواهد شد.
- ۲-۲ اشتباه موضوعی: یک تصمیم باید به قدر کافی با تکیه بر واقعیت‌ها توجیه شود.
- ۲-۳ ارزیابی نادرست موضوع: علاوه بر اینکه برخی از واقعیت‌ها ممکن است صحت نداشته باشد، اشتباه در بررسی وقایع نیز می‌تواند مسأله‌ساز باشد. (هداوند، ۱۳۸۶: ۳۰۰-۲۹۵)

نظارت و بازرسی در فرانسه ۳۵

دادگاه‌های اداری در کشور فرانسه، در برخی از زمینه‌ها بیش از زمینه‌های دیگر تمایل به مداخله و کنترل تصمیمات اداری دارند. هرچقدر که تصمیمات اداری ماهیت سیاستگذاری بیشتری داشته باشد تمایل دادگاهها به کنترل و مداخله کمتر است. از سوی دیگر هر چقدر موضوع به حقوق و آزادی‌های بنیادین اشخاص ارتباط پیدا کند تمایل دادگاهها به مداخله افزایش می‌یابد. در نتیجه دادگاه‌های اداری نظارت-های مختلفی را برای کنترل صلاحیت‌های اختیاری اداره برگزیده‌اند: کنترل حداکثری، کنترل متعارف و کنترل حداقلی.

کنترل حداکثری بر تصمیماتی اعمال می‌گردد که بر آزادی‌های مدنی و دیگر حقوق فردی تأثیر می‌گذارند. در کنترل متعارف دادگاه اطمینان حاصل می‌کند که حقایق برای توجیه تصمیم اتخاذ شده کافی است و اختیارات قانونی به درستی تفسیر شده‌اند. کنترل حداقلی نسبت به تصمیماتی اعمال می‌گردد که حاوی یک عنصر بااهمیت داوری نسبت به سیاست عمومی یا ارزیابی فنی یا مربوط به نظم داخلی اداره خدمات عمومی باشد. دادگاهها در این حالت، به تخصیص یا مرجعیت اداره احترام می‌گذارند و فقط در صورتی مداخله می‌کنند که اداره به وضوح اختیارات خود را گسترش داده باشد. (هداوند، ۱۳۸۶: ۳۰۱-۳۰۰)

در فرانسه ورود افراد به دستگاه اداری به عنوان نیروهای خدماتی فقط از طریق شرکت در امتحانات ورودی و آزمون‌هایی که به طور مساوی و برابر برگزار می‌شود، امکان‌پذیر است. نکته حائز

اهمیت در برگزاری این نوع آزمون‌ها، رعایت اصل بی‌طرفی از سوی برگزارکنندگان می‌باشد که عمدتاً از طرف مدرسه ملی مدیریت (ENA)^۱ برگزار می‌شود. این روش موجب انتخاب افراد شایسته و با لیاقت برای خدمت در دستگاه اداری کشور می‌گردد. علاوه بر شایسته-سالاری در هنگام استخدام کارمندان، این مهم به هنگام ترفیع و ارتقاء رتبه کارکنان دولت نیز مورد توجه قرار می‌گیرد. دو سیستم مختلف ارتقاء رتبه وجود دارد؛ یکی از طریق اتحادیه‌های کارکنان انجام می‌گیرد که مانع انتخاب مستبدانه و نفوذ رؤسای مربوطه می‌گردد که می‌توان آن را ارتقاء براساس ارشدیت دانست. سیستم دیگر ارتقاء براساس گزینش است که براساس ارزشیابی توسط سرپرستان بویژه از نقطه نظر مسائل اداری صورت می‌گیرد. به این معنی که تخصیص امتیاز به عملکرد اداری افراد بستگی دارد. درخصوص بازرسی اداری، در کشور فرانسه در هر وزارتخانه‌ای هیأت بازرسانی وجود دارد که با شخص وزیر در ارتباط مستقیم قرار دارند و اطلاعات مرتبط به امور وزارتخانه را در اختیار شخص وزیر قرار می‌دهند و بر اجرای دقیق خط‌مشی‌ها و هماهنگی فعالیت‌های انجام شده نظارت کامل دارند. (اعرابی، ۱۳۸۰)

---

^۱ - ecole nationale d'administration

فرجام سخن

در فرانسه روش‌های مختلفی برای نظارت و بازرسی وجود دارد. علاوه بر هیأت‌های بازرسی مستقر در وزارتخانه‌ها نهادهایی همچون دیوان محاسبات، دادگاه‌های اداری و میانجی جمهوری به کار نظارت و رسیدگی به شکایات می‌پردازند. علاوه بر این دولت فرانسه در طول سالیان مختلف سعی کرده است به تصویب قوانین پیشگیرانه بپردازد و قوانین داخلی خود را همسو با کنوانسیون‌های بین‌المللی اصلاح نماید.

بررسی سیاست‌های نظارتی در فرانسه نشان می‌دهد دولتمردان در این کشور سیاست‌های پیشگیرانه و اصلاح فرآیندها را مهم‌تر از سیاست‌های تنبیهی قلمداد می‌کنند. با اتخاذ این سیاست، این کشور توانسته از حیث سلامت اداری خود را در جایگاه یکی از نظام‌های سیاسی و اداری جهان قرار دهد.

فهرست منابع

۱. آقایی طوق، مسلم، "مبانی و ماهیت نظارت قضایی بر اعمال دولت: مطالعه تطبیقی کشورهای فرانسه، انگلستان و آمریکا"، نشریه پژوهشنامه حقوقی، سال اول، شماره اول، ۱۳۸۶
  ۲. ابراهیم آبادی، غلامرضا، سازوکارهای مبارزه با فساد در کشورهای گروه هشت، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۷
  ۳. اعرابی، سیدمحمد، "مطالعه نظام پاسخگویی دولت در ایران: نگرشی تطبیقی"، مجله دانش مدیریت، سال چهاردهم، شماره ۵۵، زمستان ۱۳۸۰
  ۴. دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه، فرانسه، تهران: مرکز چاپ و انتشارات، ۱۳۸۸
  ۵. رضایی زاده، محمدجواد؛ عابدی، سعید، آمبازمن: پاسدار حقوق شهروندان، مبتکر اصلاحات اداری، فصلنامه حقوق، دوره ۴۰، شماره ۳، پاییز ۱۳۸۹
  ۶. کلهر، جواد، "نظارت قضایی بر اعمال دولت"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق عمومی، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۸
  ۷. موسوی، فضل‌الله؛ موسی زاده، ابراهیم؛ جوکار، فضل‌الله، "بررسی استقلال نهاد آمبودزمان با نگاه تطبیقی"، فصلنامه حقوق، دوره ۴۲، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۱
  ۸. هداوند، مهدی، "نظارت قضایی بر اعمال اداری از منظر حکمرانی خوب"، پایان‌نامه دکتری حقوق عمومی دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۶
۹. Myers R. Lacey R. (۱۹۹۶), "consumer states faction, performance and accountability in public sector", International Review of Administrative Sciences, Vol. ۶.۲
  ۱۰. United Nations (۲۰۰۶), Republic of France: Public Administration Country Profile, Division for Public Administration and Development Management & Department of Economic and Social Affairs